

Hoe dat den prijs Olyvier heimelijc toe gheschicket was biden rechters die [e1va] daer toe ghestelt waren, ende vanden raet vanden coninck gheapprobeert ende gelast waeren om Olyvier daer of te kennen te gheven.

Capittel .xxxij. ¹

Een luttel tijts daer nae dat dese saken also gheordineert waren, soe wordt dat bancket ghestelt ende bereyt ghemaect, ende die trompetten ende die pipers ² beghonsten te pipen omme dat hantwater ³ te gheven. ⁴ Die coninck dede Oly[v]ier ⁵ vraghen nae sinen geslachte, wie hi was ende uut wat lant, te dien eynde als dat hem dye eere ghedaen ware nae sinen staet ende afcoemste. ⁶

Hi antwoerde den geenen die hem dat vraechden als dat hi uut Spaeng[i]en ⁷ was, een arm ridder ende van cleynen gheslachte. ⁸ Maer van hem luiden en was daer gheen, alsoe wel dye coninck als die andere, hem luden en docht wel als dat sine wesen ende sijn manieren wel bewesen dat hi van goede gheslachte ende afcoemste waere, oeck mede dat hi sonder groote machte ende rijcdomme niet en hadde moghen tornoyen of noch mogen steken. ⁹ Noch oeck en soude hi nyet

1. ¶ Comment en secret le prys fut ordonne a Oliuier par les iuges commis et le conseil du roy approuue pour aduertir Oliuier Le .xxxij. chapitre

2. pipers: muzikanten met blaas- c.q. signaalinstrumenten

3. hantwater: het water waarmee men zijn handen waste alvorens het voedsel aan te raken

4. PEu de temps apres ces choses deuisse le banquet fut assis et incontinent que tout fut prest les menestriers sonnerent leau a lauer les mains puy laua le roy sa fille et tous les aultres seigneurs en general

5. Homburch [1510]: Olynier

6. Et fist le roy enquerir a Oliuier de ses parens et quil estoit et de quelles marches a cel fin que lhonneur luy fust fait selon son estat

7. Homburch [1510]: Spaengen — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

8. Il respondit a ceulx qui luy demanderent quil estoit despaigne poure cheualier et non de grant lieu

9. Il ne eust celuy tant le roy comme les aultres a qui il ne semblast bien que sa philosomie ne monstroit pas quil ne fust de bonne maison

hebben moghen becostighen ende tughen ¹ dye habijten ende costelijcke cleederen die si hem hadden sien draghen alle die voorseide drie daghen van dier feesten duerende, en hadde hi niet van grooter afcoemsten gheweest. ²

Ende alst tijt was ende alle saken wel bereyt ende bestelt waren, soe ghinck die coninc ende sat ter tafelen, ende met hem die alder meeste princen ende di[e] ³ grootste heeren ende oeck mede dye alder meeste princessen ende vrouwen dye inder feesten waren, uutghenomen die schoenste ende suverlicste Helena, ⁴ die welcke geseten was [e1vb] in dat middel van eenre tafelen dye hoghe verheven was vander aerden, te dien eynde omme dat si gesien mochte worden van alle die gheene dye daer in die sale teghenwoerdich waren. ⁵ Ende an die rechter side an die selve tafele waren gheseten die tyen princen als vonnis ghevers, ende aen dye luchter side an die selve tafel die tyen princessen. ⁶ Ende Olyvier en wilde in gheenrehande manieren hem selven stellen noch sitten aen die tafele vanden coninc, mer nochtans soe wordet hem also seer gebeden ende bevolen als dattet hem van node was te doen. ⁷ Vanden anderen wasser daer soe veel sonder ghetal daer die ander ridders ende joncfrouwen waren, ende daer warender alsoe veel dattet groot wonder ware te vertrecken. ⁸

1. ende tughen: extra in Homburch [1510] ten opzichte van Jan van Ghelen 1576.

2. et aussi que sans grant puissance neust peu fournir les habis quilz luy auoient veuz durant la feste

3. Homburch [1510]: dier — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

4. Jan van Ghelen 1576: Wtghenomen dye schoone Helena.

5. Quant temps fust le roy sassist a table et avecques luy tous les plus grans seigneurs et les plus grandes dames reserue helaine qui fut assise hault au meilleur dune table esleuee affin quelle peust estre chosie de tous ceulx qui la estoient en la salle

6. Du destre coste estoient les princes iuges assis en celle mesme table et daultre coste les .x. princesses en celle mesme table

7. Et Oliuier nullement ne se voulut seoir en la t[a]ble du roy Toutedffoys luy fu[t] tant pryé et commande que force luy fut de ce faire

8. Daultres y auoit sans nombre ou les aultres cheualiers et damoiselles estoient. Et [d2r] tant en y auoit que cestoit merueille — vertrecken: vertellen

Die u seggen soude willen vanden dyensten ¹ ende vanden misterien ² diemen daer dede, het soude te langhe vallen om te vertrecken. ³ Niet te min, daer en was geen gherichte alsoe goet noch so schoone, van welcken men eer soude sat ende vervolt gheworden hebben dan van dye alder schoonste Helena aen te siene. ⁴ Si was dye alder schoonste diemen op dyer tijt levende wiste, ende si was dat opheffen ⁵ ende verrisinghe vander tragen ende cleynmo[edi]ghen, ⁶ ende eene hoechmoedicheyt ende verheffinge vanden vroemen. ⁷ Ende daer en was gheene van hem luden, hem en dochte als dat haer God gemaect hadde in deser verganckeliker werelt omme te toghen ende bewisen dye alder moghenster hoecheyt van sijnre macht. ⁸

Dat banquet dair ghi hier voeren o[f] ⁹ ghehoort hebt, duerde alsoe langhe als dattet tijt was te ontdienen ende dye tafelen op te doene, maer daer en wa-[e2ra]ren die gheene van hem luyden die om eenighe ander saken dochte dan omme goede chyere te maken, ende oeck mede soe en was daer nyemant toe versocht noch vermaent. ¹⁰

Als die tafelen op ghedaen waren, ende si die gracen ¹¹ gheseyt hadden, Gode lovende ende bedanckende van tgheene dat Hi hem luden verleent hadde, soe stonden si op ende dye dansen worden

1. dyensten: bediening

2. misterien: theatraal tussendoortje, waarvan de betekenis niet direct duidelijk was

3. Qui vous vouldroit deuiser de seruire des entremetz et misteres qui si firent trop longue chose seroit a recorder

4. Il ny auoit si bon mes de quoy on ne fust plus tost saoul que de regarder helayne.

5. opheffen: haar schoonheid is dus geen werktuig van de duivel om mannen tot zonde en vrouwen tot afgunst te verleiden, maar integendeel een van God afkomstige bron van morele inspiratie, die niet afgeschermd maar getoond moet worden.

6. Homburch [1510]: cleynmoghen — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

7. cestoit la plus belle qui y fust. cestoit la ressource des lasses. et le couragement des vaillans

8. Et ny auoit celuy a qui il ne semblast que dieu leust faite en ce monde pour monstren la haulteur de sa puyssance.

9. Homberch [1510]: oft — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576: af

10. Le banquet que vous aues oy dura si longuement que temps fut de desseruir et ny eut celuy a qui il souuint de rien veoir fors de faire bonne chere et aussi nul nen fut requis — vermaent: aangespoord

11. gracen: het dankgebed dat uitgesproken werd na afloop van de maaltijd.

begonnen. ¹ Ende ter stont ghinghen die tyen princen ende die tyen princessen als vonnis ghevers aen een side in eenre camerem om te weet[en] ² wie dat den prijs soude hebben. ³ Maer die sake wort seer gheweghen. ⁴ Die sommige van hem luden hilden hem an des conincx soene van Scotlandt, ende die andere hielden hem aenden grave van Vlaenderen, ⁵ maer dat meeste deel van hem luden waren vander partien van Olyvier, in alsulcker wijs ende manieren als dat int eynde nyemant [en was] ⁶ van hem luden, si en gaven allegader hair stemmen aen Olyviere. ⁷

Ende als den coninck peynsde ende dochte dat si gedaen mochten hebben, soe liet hi die dansen, ende hi quame tot hem lude[n] e[n]de ⁸ vraechde hem luden hoe ende in wat manieren dat si die saken ghedaen ende geconcludeert hadden. ⁹

Die een vanden tien vonnis gevers welcken si gedeputeert hadden om die uitspraeke te doen, viel op sinen knien, ende hi seyde totten coninck: “Heere, bi uwer goeder graciën, ghi hebbet ons bevolen ende ghestelt omme dye rechtvaerdighe waerheit te seggen, ende oeck mede hebben wi eedt gedaen als niet aen te sien die hoecheyt vanden geslachten, noch van heerscappien. ¹⁰ Ende alsoe dese saken achter ghestelt, duncket ons allen dat Olyvier geweest heeft dye [e2rb] gheene

1. Les tables ostees et graces rendues a nostre seigneur de ses biens Les dances commen[c]erent

2. Homburch [1510]: weetenen — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576: weten

3. et incontinent se tirerent a part en vne petite chambre les .x. princes et les .x. princesses iuges pour sauoir qui mieulx y auoit fait

4. Et fut la chose fort debatue — seer gheweghen: zwaar bediscussieerd

5. Niet omdat die het zo goed gedaan hadden tijdens het toernooi, maar omdat zij goede potentiële huwelijkskandidaten waren.

6. [en was] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

7. Les vngz se [t]enoient au filz du roy descosse et les aultres au conte de flandre Mais la plus part estoit du party doliuier Et tellement que en la fin ny eust celuy ne celle qui ne luy donnast sa voix

8. Homburch [1510]: ludenn ede

9. Et quant le roy pensa quilz pouoient auoir fait et besoigne il abandonna les dances et vint vers eulx en leur demandant quelle chose ilz auoient fait et conclus.

10. Lung deulx se mist a genoulx et luy dist Sire vous nous aues de vostre bonne grace commis pour dire franchement la verite Aussi nous auons fait serment de non regarder a la grant magnificence du lignage ne parentage ne de seignorie

die b[e]st¹ ghedaen heeft boeven² alle die andere dye in deser feesten gheweest hebben, niet alleen op eenen daghe bi sonder, maer alle die drye dagen.³ Ende wi en sagen nye in wapenen meer vromer fayten ende daden doen van eenen ridderlicken lichame dan hij ghedaen heeft.⁴ Daer omme geven wi u dat te kennen om daer mede uwen [goeden]⁵ wille te doene.”⁶

Die coninc antwoerde hem luyden: “Mijn schoone neven ende goede vrienden, ende ghi mijn lieve nichten, ick hore ende verstae wel tghene dat ghi mi segghet.⁷ Ick weet oec wel dattet groote onreden⁸ ware den prijs te nemen ende te ontweldighen⁹ den gheenen dien verdient ende ghewonnen heeft.¹⁰ Ende ick seg[g]he¹¹ u inder waerheyt, als die mi daer of mijn goetduncken ghevraecht hadde, ic soude daer of gheseit hebben dat ghene dat ghi segt.¹² Maer nochtans behoert ghij wel te weten als dat dese sake niet klein en is, want die geene die den prijs winnen sal, hi sal mijn dochter winnen ende bi na volginge comen ende besitten mijn conincric na mijnder doot ende wesen coninc ende heere van u allen.¹³ Daer omme, na dat ghij den prijs gheeft eenen vremden ende onbekende[n]¹⁴ van ons allen, so wilde ick wel, onder

1. Homburch [1510]: beest — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

2. boeven: boven

3. Et nous semble tous ceste chose arriere mise que le mieul[x] faisant de la feste a este Oliuier. non pas pour vng iour seullement. mais pour tous les troys iours.

4. et ne veismes onques faire plus darmes de corps de cheualier.

5. [goeden] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

6. Pour ce nous vous aduertissons affin den faire vostre bon plaisir

7. Le roy leur respondit Mes beaulx cousins et mes bons amys et vous mes belles cousines cy present ie oy bien que vous me dites

8. onreden: onrecht

9. ontweldighen: (met kracht / geweld) afpakken

10. et scay que ce seroit contre raison de oster le pris a celuy qui la deserui

11. Homburch [1510]: seghhe

12. Et certes qui men eust demand[e] mon aduis ien eusse au tant dit que vous en dites :

13. mais touteffoys vous deues cognoistre que ceste chose ycy nest pas petite Car celuy qui gaignera le pris gaignera ma fille et par consequent mon royaulme apres mon deces pour estre roy et seigneur de vous tous et toutes.

14. Homburch [1510]: onbekendeu

tverbeteren,¹ op dattet u luden goet dochte, als dat hi gewaerscuwet ware van deser saken bij een van u luyden, ende hoe ende in wat manieren datmen den prijs gheven sal.² Ende die gheene die hem daer of te kennen geven sal, soude hem mogen segghen als dat ick voor mijn ghenomen hebbe een bede³ op hem te begheeren, dat is te weeten dat hi te vreden ware te bliven ende te woenen een jaer in mijn hof eer dat hem mijn dochter ghegheven wor-[e2va]de omme dat ic sijn seden ende condicien weten ende kennen mach.⁴ Ende ick sal hem beloven da[t]⁵ ick haer aen gheen en anderen man hylijcken en sal.⁶ Ende yst sake dat hi een man is die des waerdich si, ende dat ick in hem anders geen saeck en vinde dan ic noch ghedaen hebbe tot desen teghenwoerdighen daghe toe, soe sal hem gheboeren tgheene dat hij ghewonnen heeft, ende het en sal hem nyet ontweldicht noch vervreemt worden.⁷ Ende oeck sal ick hem stellen in vreesen⁸ van grooten heeren die hier sijn, segghende als dattet alsoe ware ende hem mijn dochter ghegheven ware in haer luden presencie ende tegenwoerdicheit, soe mochten si ghecrighen ende opnemen een seere grooten haet ende nijt teghen sinen persone, wa[er]⁹ bi een seer quaet

1. onder tverbeteren: in deze wereld wordt de uitdrukking 'soubz correction' gebruikt om aan te geven dat men naar eer en geweten denkt juist te handelen, maar dat men bereid is kritiek hierop te aanhoren en serieus te nemen.

2. Et pource que vous donnes le pris a vng estrangier incogneu de nous tous ie vouldroye soubz correction mais quil vous semblast bon quil fust aduertiy de ceste chose par lung de vous et comment on luy doit donner le pris

3. bede: zeer dringend verzoek dat moeilijk geweigerd kan worden

4. et celuy qui len aduertiroit luy pourroit dire que ie me suis delibere de luy faire vne requeste cestassauoir quil fust content de demourer vng an en ma court auant que ma fille luy soit donnee pour cognoistre ses mours et ses conditions

5. Homburch [1510]: dattet — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576: Waer by een seer quaet ende groot ongeual hem daer af soude moghen comen /

6. Et ie luy promettray que pendant ce temps ie ne la mariray a personne

7. et que sil est homme qui le vaille et que ie ny cognoisse aultre chose que iay fait iusques a present ce quil a gaigne ne luy sera pas oste

8. stellen in vreesen: waarschuwen

9. Homburch [1510]: Want bi — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576:

ende groot ongeval hem daer of soude moghen comen. ¹ Ende dit is mijn goet duncken.” ²

Als die coninck ghesproken hadde ende sijn woort geeyndt was, soe ghinghen si al te samen aen een side, ende si vonden in haeren raet als dat die coninck seer wel ghesproken hadde ende datte[t] ³ seer goet waere als datmen den wille van Olyvier wiste eer dat dese begheerte openbaerlic ghedae[n] ⁴ ware, want dat een bescaemde ⁵ saeke voor den coninck ware, waert bi alsoe als dat si hem niet toegheseyt en ware. ⁶ Also en ist [n]iet ⁷ dan goet, ende die coninck en hevet gheen onghelijcke, om dat hi hem kennen wille eer dat hi hem beminnen sal. ⁸

1. Et aussi le mettray en doubte de grans seigneurs qui sont icy et que se ma fille luy estoit baillee en la presence deulx ilz [d2v] pourroient concevoir vne tresgrant hayne et enuie contre sa personne Par quoy tresgrant inconuenient luy en pourroit venir

2. et vela mon aduis

3. Homburch [1510]: datter — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

4. Homburch [1510]: ghedaeu

5. bescaemde: beschamende

6. Quant le roy eust finée sa parolle tous ensemble se tirerent dune part et trouueren[t] en conseil que le roy auoit tresbien dit et que bon seroit de sauoir la volente de Oliuier auant que ceste requeste fut faite tout hault Pour ce que honteuse chose seroit pour le roy se elle ne luy estoit accordee

7. Homburch [1510]: uiet

8. Ainsi il ny a que bien et na pas le roy tort de cognoistre auant que aymer.